

Бабчинська Тетяна Володимирівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,

здобувач кафедри кримінального процесу

ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

На сучасному етапі, основною метою розвитку будь-якого цивілізованого суспільства є утвердження прав людини, забезпечення гідних умов її життя, честі і гідності, прав і свобод . В свою чергу, Основний закон України чітко вказує, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави. І логічним би завершенням даного закріплення на законодавчому рівні вказаних положень, безперечно має виступати їх реалізація.

На сьогоднішній день міжнародні стандарти відображають найвищі досягнення цивілізації та, таким чином, становлять взірць законодавчого забезпечення прав людини, у тому числі – у сфері кримінальної процесуальної діяльності. Виходячи з цього гостро постає питання приведення національного законодавства у відповідність до світових взірців, які мають назву «міжнародні стандарти».

Відповідно до одного з визначень, що наведені в тлумачних словниках англійської мови, «стандарт» - це ознаки певного явища, що встановлені компетентним органом, звичаєм або за загальною згодою як модель чи приклад. Зазначається, що слово стандарт (standart) утворює синонімічний ряд із словом критерій (criterion), яке застосовується до будь-яких ознак (характеристик), що можуть використовуватись для перевірки якості певного об'єкта, незалежно від того, чи сформульовано такі характеристики, як правило або принцип, чи ні. За тлумачними словниками термін «стандарт» визначається як типовий вид, зразок, якому повинно відповідати будь-що за своїми ознаками, рисами, якістю;

мірило, основа будь-чого [5, с. 662; 11, с. 480]. Отже, стандарт – це певний належний зразок, еталон, якому надається статус загальновизнаного і на який бажано усім орієнтуватися. При цьому, стандарту бажано відповідати не просто у зв'язку із волею того, хто цей стандарт винайшов, а тому, що він є, можна сказати, найкращим способом вирішення того чи іншого питання, організації певного процесу тощо.

Що ж до категорії міжнародного стандарту, в юридичній літературі немає його однозначного визначення. За дефініцією, яка подана в Юридичній енциклопедії, міжнародні стандарти – це міжнародно-правові норми і принципи, що закріплюють стандартизовані правила поведінки суб'єктів міжнародного права у тих чи інших сферах міжнародного співробітництва. [12, с. 650].

П.М. Рабінович такими стандартами називає закріпленні у міжнародних актах та інших міжнародних документах певні показники прав людини, до досягнення яких заохочується або зобов'язуються держави. Тобто іншими словами це є певні взірці (зразки, еталони), на які покликані орієнтуватися у своїй діяльності різні держави та інші учасники суспільного життя [7, с. 19].

Відомий учений М. Орзіх стверджує, що хоча «основні права, свободи і обов'язки громадян встановлюються найвищими органами державної влади у формі конституційного закону...вони не можуть бути вужчими за змістом від міжнародно-правових стандартів. Це – завдання, до виконання якого повинні прагнути усі народи» [6, с. 9]. На думку В. Г. Буткевича, це є стандарти, що регламентують права і свободи людини у конкретній сфері її життєдіяльності, визначаючи, в який спосіб загальновизнані норми міжнародного права можуть бути там застосовані, і які зобов'язання держави можуть чи мають брати на себе для забезпечення людських прав, якими міжнародними гарантіями підкріпленні ці права і свободи, ступінь обов'язковості закріплення їх вимог у національно-правових актах [1, с. 208].

Більш вдалим видається визначення, що дали В. І. Борисов, Н. В. Глинська, В. С. Зеленецький та О. Г. Шило, які під міжнародними стандартами розуміють закріплені в міжнародних нормах загальновизнані положення, що встановлюють мінімальний «поріг» забезпечення прав людини в демократичному суспільстві та визначають їх нормативний зміст на рівні національного законодавства держав-учасниць міжнародного договору [3, с. 199] .

Отже, можна зробити висновок, що міжнародні стандарти у сфері кримінального процесу це стандарти, які являють собою норми, що базуються на загальних принципах міжнародного права і регулюють відносини, що складаються у ході їх реалізації у різних сферах кримінального судочинства [4].

Варто звернути увагу на думку Т.В. Садової, яка влучно зауважила, що більшість авторів тлумачать визначення міжнародних стандартів як кінцеву мету, ідеальну модель, до досягнення якої мають прагнути держави-учасники міжнародного договору, що в свою чергу, не відповідає сутті міжнародних стандартів. [9, с. 31]. Виходячи з цього вона дала своє поняття, в якому термін міжнародних стандартів трактувала як загально визначені і закріплені нормами міжнародного права мінімальні взірці забезпечення прав людини, дотримання та розвиток яких має стати головним обов'язком держави, яка називає себе правовою. [8, с. 209], з яким варто погодитися.

Також варто приділити особливу увагу на систему ознак міжнародних стандартів прав людини, яку виділив В. Г. Уваров. Зокрема, до них він відніс наступні:

- 1) такі стандарти повинні бути встановлені декількома державами внаслідок міжкультурного (міждержавного) консенсусу та є модельними, «взірцевими» для відповідних держав;

- 2) вони мають встановлювати мінімальну та окреслювати максимальну межу їх змісту. При цьому, мінімальна межа розуміється як така,

що не може бути порушеною за будь-яких обставин, максимальна – як орієнтир, для досягнення якого слід докладати усіх зусиль. Вказаний підхід є характерним для міжнародно-правових договорів, прийнятих у межах ООН;

3) міжнародні правові стандарти прав людини мають бути обов'язково закріплені у відповідних національних законодавчих і нормативно-правових актах. При цьому, необхідно зберігати їх первинний зміст, який не повинен суперечити конституційним положенням і міжнародним договором, ратифікованих Верховною Радою України;

4) впровадження у правозастосовну діяльність таких стандартів повинно забезпечуватись з чітким правовим механізмом реалізації, що надасть можливість уникнути множинності їх праворозуміння та не правильного застосування;

5) при розробці та впровадженні стандартів прав людини мають враховуватися регіональні особливості шляхом прийняття регіональних угод та створення механізмів їх реалізації, що дозволить виокремлювати основні ознаки стандартів та інтегрувати регіональні положення в єдину універсальну систему. [2, с. 57-58].

В цілому з цим підходом варто погодитися, оскільки автором звертається увага не тільки на, так би мовити, теоретичні ознаки міжнародних стандартів прав людини (перша, друга і п'ята), а й на практичні – зокрема, це третя і четверта ознаки. Практичне призначення міжнародних стандартів розкривається у тому, що вони мають бути передбачені не тільки на міжнародно-правовому рівні, а й закріплюватися на національному законодавчому рівні, набуваючи деталізації та конкретизації у ньому. При цьому, необхідно передбачати конкретні механізми процедурної реалізації відповідних норм.

З урахуванням всього вищевказаного, на нашу думку, варто виокремити визначення, що *міжнародно-правові стандарти реалізації права на захист в*

кримінальному провадженні можна визначити як систему ратифікованих міжнародних нормативно-правових положень та міжнародно-правових гарантій, які є результатом міждержавного консенсусу та закріплюють основоположні норми і принципи, відповідно встановлюють «мінімальний стандарт» забезпечення прав людини, зокрема права на захист особи в кримінальному провадженні, дотримання яких є головним завданням держав-учасниць міжнародного договору, зокрема, шляхом деталізації та конкретизації цих положень у національному законодавстві та їх практичного забезпечення.

Адже, реалізація та ратифікація міжнародно-правових стандартів на рівні національного законодавства встановлює спільний правовий механізм дотримання права на захист на всьому європейському співпросторі, до якого прагне належати і Україна.

Список використаних джерел:

1. Буткевич В.Г. Міжнародне право: Основні галузі/Буткевич В.Г., Мищик В.В., Задорожний О.В. – Київ: Либідь, 2004. – С. 208
2. Верланов С. Стандарти прав людини: спроба загальнотеоретичної характеристики / С. Верланов // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матер. XI регіональної наук.-практ. конф., 3-4 лютого 2005 р. – Львів : Юрид. фак-тЛьвів-ського націон. ун-ту імені Івана Франка, 2005. – С. 57-58.
3. Борисов В.І., Глинська Н.В., Зеленецький В.С., Шило О.Г. Затримання та взяття під варту в процесі дізнання та досудового слідства в Україні/ – Х.: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2004. – С. 8]. Упорядник Ю.М. Грошевий. – Х. : Право, 1998. – С. 199.
4. Мірошніченко Т.М., Семенов В.С., Хотенець В.М. Актуальні проблеми поняття, джерел та шляхів реалізації міжнародно-правових стандартів у сфері кримінально-процесуальної діяльності//Матеріали науково-практичної

конференції «теоретичні та практичні питання реалізації Конституції України: проблеми, досвід, перспективи». 25 червня 1997 р., Київ/

5. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М.: Русский язык. – 1985. – 797 с. .

6. Орзіх М. Міжнародно-правові стандарти і права людини в Україні//Право України. – 1992. - №4. – С. 9

7. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. права людини і громадянина: [навчальний посібник]/П.М. Рабінович, М.І. Хавронюк. – К.: Атіка, 2004. – С.19

8. Садова Т.В. Міжнародні стандарти застосування заходів процесуального примусу /Т.В. Садова// Держава і закон: теорія, практика, методика: зб. наук. праць. – Івано-Франківськ: ПЮІЛЬВДУВС, 2008. – Вип.3. – С. 209

9. Садова Т.В. Обмеження прав і свобод у кримінальному судочинстві України та держав англо-саксонської правової системи в контексті міжнародних стандартів: монографія/Т.В. Садова: За ред.. С.М. Смоков – Івано-Франківськ: Надвірнянська друкарня, 2011. – 176 с.

10. Уваров В. Г. Міжнародно-правові стандарти у кримінальному процесі України : монографія / В. Г. Уваров. – Харків : НікаНова, 2014. – 416 с.

11. Ушаков Д.Н. Толковый словарь русского языка / Д.Н.Ушаков. – М.: Гос.издат. иностранных и национальных словарей. Т.4. – 1940. – 1500 с.

12. Юридична енциклопедія: [у 6 т.]. – К.: Укр.енцикл., 2001/ голов.редкол.: Шемшученко Ю.С. (голова) [та ін.]. Т. 3 К-М. – С. 615